

Maria Tenhemelopneming / 15 augustus 2026

Exegetische notities eerste lezing

Openbaring 11,19a; 12,1-6a.10ab

De eerste lezing is een samenstelling van drie fragmenten uit hoofdstuk 11 en 12 van de Openbaring van Johannes zodat deze geschikt kan zijn voor het feest van Maria Tenhemelopneming. Maar een mariologische interpretatie ligt niet onmiddellijk voor de hand. De tekst is te beschouwen als de introductie van het treffen tussen de goddelijke en anti-goddelijke krachten. Johannes vertoeft naar eigen zeggen in gevangenschap op het Griekse eiland Patmos (Openbaring 1,9). Vermoedelijk was hij daarheen verbannen tijdens christenvervolgingen door de Romeinen in de eerste eeuw. Aldaar krijgt hij visioenen die niet gemakkelijk te duiden zijn. Voor Johannes' eerste lezers was het waarschijnlijk zonneklaar dat met de draak keizer Nero als de vleesgeworden Romeinse terreur in zijn grove totaliteit werd bedoeld. Ook latere lezers zullen de draak steevast op de op dat moment actief zijnde onderdrukkende keizer of machthebber hebben betrokken. De Vrouw staat tegenover die draak van een machthebber en is het beeld van een zuivere gemeenschap van het volk Gods. Haar attributen benadrukken haar waardigheid en bovenal haar universaliteit. Haar barensweeën verwijzen naar de benauwde situatie waarin de gemeenschap zich bevindt. Johannes schildert de draak zodanig dat hij in zijn krankzinnige trots ook anderen meesleurt in het verderf. Zodra het kind geboren zal zijn, wil deze draak het verblinden omdat het kind Gods vijanden (met de draak aan het hoofd) zal wegvagen. De aanval mislukt evenwel omdat het kind wordt weggevoerd naar God. De Vrouw/ het Volk verblijft 1260 dagen in de woestijn, de plaats waar men betere tijden afwacht én beschermd wordt door God (vergelijk het joodse volk na Egypte). Het is de periode van de Antichrist die 3½ jaar duurt. Als je ervan uitgaat dat 7 het getal van de volheid is, zou 3½ als het getal van de onvolledigheid kunnen dienen. Het moet de lezer van de Openbaring in elk geval tot troost dienen: de draak heeft op Vrouw en Kind geen vat. Het feit dat er in exegetische kringen weinig eensluidendheid bestaat over de oorsprong van het door Johannes gebruikte beeldmateriaal (joods-bijbels of Grieks-, Egyptisch mythologisch dan wel Babylonisch astrologisch) maakt duidelijk hoe universeel deze troost is.

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 45,10bc.11-2ab.16

Voor de koorleider. Op de wijs van De lelies. Van de Korachieten, een kunstig lied. Een liefdeslied luidt het opschrift van Psalm 45. De traditie betitelt deze psalm als een bruiloftslied voor een koning. Psalm 45 is het 'Hooglied van de psalmen'. Deze titel geldt zeker voor de verzen die voor de antwoordpsalm zijn geselecteerd. De hofdichter richt zich eerst tot de koning. Naast hem staat de koningin *getooid met goud uit Ofir*. In het Eerste Testament (o.a. 1 Koningen, 1 Kronieken) wordt Ofir genoemd als de bron van *goud van Ofir*, wat synoniem stond voor uiterst fijn goud. De exacte locatie is onbekend: Zuid-Arabië, Afrika (Nubië/Somaliland) of India? Vervolgens wendt de dichter zich tot de bruid met de woorden *Nu luister, dochter, wees aandachtig, vergeet uw volk, vergeet uw vaderhuis*. De Latijnse tekst wordt traditioneel gebruikt bij de intrede of inkleding van een kloosterzuster (als bruid van Christus): *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam: et obliviscere populum tuum et domum patris tui*. De 'dochter' krijgt wijze raad en moet haar volk en vaderhuis vergeten. Zo'n raad lijkt te passen bij een uithuwelijking. De bruid zal zo'n huwelijk met gemengde gevoelens ondergaan. De dichter vleit het meisje door te spreken van haar schoonheid die nu voor de koning is. De koning wordt niet haar geliefde of gemaal genoemd, maar haar heer.

Tot slot van de antwoordpsalm treden bruid en bruidegom in de koninklijke woning. Dat gaat gepaard met *blijdschap en gejuich*. Bij zo'n vreugdekreet (*rinah* in het Hebreeuws) mogen we denken aan vrouwen die deze ook nu nog in het Oosten laten horen op plechtige momenten. In het Nederlands kennen we daar het archaïsche werkwoord *juilen* voor.

Exegetische notities tweede lezing

1 Korintiërs 15,20-26

Hoofdstuk 15 is de kern van de eerste brief aan de Korintiërs. Sommigen in Korinte geloven dat er geen opstanding der doden is. In wat voor lichaam zou zo iets moeten gebeuren? Voor Paulus staat en valt het christelijk geloof echter met de opstanding. Indien Christus niet is opgewekt, is het geloof waardeloos. Dan zijn de christenen valse getuigen van God, want als er geen doden worden opgewekt is Christus niet opgewekt. Maar zo is het niet. Christus is opgewekt uit de doden, als eersteling. Hier blijkt hoezeer voor Paulus prediking en geloof en daarmee heel het christelijk leven beheerst worden door de komst van Christus.

De geschiedenis van Adam, de mens die zelf over zijn leven wilde beschikken, loopt uit op de dood. In Christus maakt God het nieuwe laatste en definitieve begin, dat de dood (als laatste vijandige macht) overwint. Andere vijandige machten (*heerschappijen en alle machten en krachten*) gaan er ook aan.

Exegetische notities Evangelie

Lucas 1,39-56

De ontmoeting van Maria met haar bloedverwante Elisabet is een prelude op de reis die Jezus later in het Lucasevangelie van noord (Galilea) naar zuid (Jeruzalem) zal gaan maken. Maria reist van noord (Nazaret) naar zuid (een stad in Judea). De reis voert naar *het bergland*. Van laag naar hoog is hier positief te duiden. Zo zal ook Jezus' reis van noord naar zuid positief eindigen met zijn verrijzenis in Jeruzalem.

De lezing ademt een en al beweging: Maria staat op en reist met spoed. De blijde boodschap die Gabriël haar heeft aangezegd, laat haar niet (bij de pakken) neerzitten, maar laat haar integendeel opstaan en tegen de bergen opklimmen. De grote ommekeer is hier symbolisch al begonnen. De groet van Maria brengt ook Elisabet letterlijk in beweging (*sprong het kind op in haar schoot*). Elisabet antwoordt met een groet die nauw aansluit bij twee teksten uit het Eerste Testament. Nadat Jaël de vijandige legeraanvoerder Sisera een tentpin door zijn hoofd had geslagen, zingt de profetes Debora *gezegend zij Jaël boven alle vrouwen* (Rechters 5,24). En *gezegend is de vrucht van uw schoot* is een belofte van Mozes aan het volk als het de wil van God doet (Deuteronomium 28,4). Elisabet is hier een extatische profetes (*vervuld met de heilige Geest en riep met luider stemme uit*), die weet in welke gezegende staat Maria verkeert. De aanstaande moeder van Johannes reageert duidelijk positiever dan de wantrouwende vader Zacharias eerder deed. Elisabet plaatst zichzelf in een ondergeschikte rol (*waaraan heb ik het te danken dat de moeder van mijn Heer naar mij toe komt*). Elisabet legt verband tussen het gezegend zijn en het geloof van Maria. Het vertrouwen van Maria heeft haar geluk bezorgd. Inhoudelijk gezien past de lofzang beter in de mond van Elisabet dan van Maria, want juist bij Elisabet heeft God de schande van onvruchtbaarheid weggenomen. In enkele handschriften wordt het Magnificat dan ook door Elisabet gezongen.

Maria is in de lezing volstrekt niet de gelaten en ingetogen vrouw, zoals de christelijke (kunst)traditie haar schildert. Hoewel Lucas in het midden laat of Maria haar reis in haar eentje (een riskante onderneming in die tijd) heeft gemaakt, wordt, als dit wél het geval is, de moed van Maria des te groter. Maria belichaamt in ieder geval de geloofshouding van de volharding.

De wezenlijke inhoud van haar vertrouwen spreekt uit het *Magnificat*. Er is een legende bekend van een Siciliaanse koning die verordonneerde dat het lied alleen in het Latijn gezongen mocht worden, zodat het gewone volk de inhoud niet begreep. Bekend is ook dat de Russische tsaren ontsteld raakten van dit lied. Het komt voor sommigen hard aan. Zelfs bij oppervlakkige lezing is reeds snel duidelijk waarom.

Het gebed van Maria plaatst haar in de rij vrouwen die vrij onverwacht, maar uitermate meeslepend beginnen te bidden: Mirjam (naamgenoot van Maria) die het refrein zingt in het lied van Mozes (Exodus 15), Debora die Gods lof bezingt (Rechters 5) en Hanna, de moeder van Samuel, die eveneens om JHWH juicht (1 Samuël 2). Het Magnificat is geschoeid op de leest van het Eerste Testament. Naast vrijwel iedere regel kan daaruit een tekst, vooral uit het boek Psalmen, gelegd worden, die vergaande gelijkenis vertoont. Dit eigengemaakte weefsel (*textus*) maakt het Magnificat tot een psalm van Maria. In naam van de enige Machtige en enige Heilige bezingt zij de omkering van alle verhoudingen, de doorbreking van een *status quo* waarin machten en rijken en hoogmoedigen de wereld gevangenhouden. Trots, Macht en Rijkdom moeten plaats maken voor Klein, Arm en Hongerig. Menselijke macht is anders dan goddelijke macht. Menselijke macht is amechtig. Daarom heeft het Magnificat een beladen politieke klank.

Zoals het Wilhelmus in de Tweede Wereldoorlog klonk vol belofte, zo klinkt het Magnificat nog steeds fel en geladen overal waar het recht krom is. Met dit lied zuigen met onrecht geconfronteerde mensen hun longen vol, want ze hebben een lange adem nodig. Het Magnificat van Maria verwoordt dit in het hoop- en moedgevende perspectief halverwege haar lied: hoogmoedigen worden van hun troon gestoten, kleinen worden groot, wie honger hebben ontvangen overvloed, rijken zullen erachter komen dat zij niets in hun graf mee kunnen nemen.

Focus

In glorie opgenomen

Het Mariafeest van 15 augustus was oorspronkelijk de verjaardag van de kerkwijding van een aan Maria toegewijde basiliek op de weg tussen Betlehem en Jeruzalem. Dit lokale feest groeide uit tot het feest van de *Koimesis tès Theotokon* (het ontslapen van de Moeder Gods). Keizer Mauritius voerde het in 582 in voor heel het oosten. Hoewel haar hemelopneming niet in de Bijbel vermeld wordt, vaardigde Pius XII in 1950 het dogma uit dat Maria met lichaam en ziel ten hemel is opgenomen en verheerlijkt. Dit dogma ligt in de lijn van dat uit 1854 over de onbevleete ontvangenis van Maria in de schoot van haar moeder. Het leven van Maria staat van begin tot eind in het teken van ‘ontvangen’. Zij is ten slotte in glorie opgenomen in Gods heerlijkheid.